

Kriza ZRC-Po Avgustu so naslednji cesarji bili iz večih družin, še več pa iz vojske. Nekateri temu niso bili kos, drugi so to izrabili, tretji pa so začrtali meje države. To so bili Trajan, Hadrijan in Mark Avrelij.

Verstva-Začela so se širiti številna verstva. Najbolj znano=Mitraizem (širili vojaki in trgovci iz V, ki so prihajali na Z; nastal na osnovi perzijskega mazdaizma, ki sloni na osnovi čaščenja dobrega in zla oz. svetlobe in teme).

Z ačasa Avgusta in Tiberija se je v V provincah začel aširiti vera, ki jo je oznanjal Jezus. Poimenovali so ga Kristus, zato so bili to kristjani. Ta vera ni samonikla, nastala na osnovi: - starožid. verovanja v Mesijo; - vpliva V religij; - popačene gr.-rim. stoične in idealistične filozofije. Širilo se je med revnimi sloji. Oznanjalo je vero v enega Boga in enakost vseh ljudi v posmrtnem življenju pred Bogom. Verniki so se zbirali skrivaj, l. 313 je Kostantin izdal milanski edikt-enakopravnost. Na čelu papež.

Kriza se zaostri v 3. st. Rešiti jo poskušata cesarja Dioklicijan in Konstantin.

Reforme Dioklicijana: razdelitev države na dva dela, kjer vladata dva cesarja; država se deli na dieceze, province, civitaz; omejil vlogo senata; gl. vlogo ima dominus (gospod); reformiral vojsko-okrepil konjenico na S; izvedel strogo davčno politiko.

Konstantinove ref.: le nadaljeval; milanski edikt; prestolnico prenesel v Bizanc: nastanek prefektur-to za cca. 200 let podaljša obstoj rim. države.

L. 395 Teodozij Veliki državo spet razdeli na dva dela, kar vpliva na kasnejši zgod. razvoj.

ZRC (latinski jezik, latinica, rimokatoliška cerkev)

VRC (grški jezik, cirilica v pravoslavnem svetu, pravoslavna cerkev)

Kriza ZRC se je poglobljala, zato sledi propad: a) vdor germanskih ljudstev v ZRC-preselitve sprožijo Huni, ki prodrejo v Evropo l. 375 (Atila-šiba božja); b) Z Goti med preseljevanjem l. 410 opustošijo Rim; c) v rim. vojski služi vedno več germ. najemnikov; č) germ. poveljnik Odoaker l. 476 odstrani zadnjega rim. cesarja Romula Avgusta; d) leto 476 pomeni: - konec ZRC;

-konec starega veka; -prehod iz sužnjelastništva v fevdalizem (Evropocentr.)

Rimska kultura: a) verovanje (gr. in rim. bogovi) mani, lari, penati, pontifex maximus;

b) umetnost: **1. gradbeništvo**-nadaljevali gradnjo na osnovi znanja Etruščanov in Grkov (vsi trije sloji). Uveljavili so lok, obok in kupolo.

Vsi elementi se kažejo v gradnji bivalnih prostorov, javnih hiš, svetišč, mostov, slavolokov, bazilik, amfiteatrov, javnih kopališč. Najznamenitejša stavba

(kupola)=Panteon. Najpomembnejši amfitater je bil Kolosej.

javna kopališča>terme>karakala>Rimljani>mojstri gradnje>slavoloki, ceste, drenaže, viadukti (mostovi), akvadukti.; **2. kiparstvo**: zaostajali za Grki, delali kipe slavnih

Rimljanov (cesarji, konzuli, Cicero) v doprskem stilu; **3. slikarstvo**: mozaično slikarstvo, velik del ohranjen v Pompejih (Etna).; **4. Znanost**: tukaj nimajo pomembne vloge v zgod. Največji del razvoja>vojaška tehnika> nastanek mehaničnih strojev (katapult, balista); **5. poljedelstvo**:

ne zasledimo napredka (izpopolnjuje se plug, sejalniki). poznali so mline (voda, veter), stiskalnice za grozdje, olive. **6. ljudje**: najpomembnejši znanstvenik je bil Plinij st., ki je v delu Zgodovina narave (Historia Naturalis) napisal enciklopedično znanje takratnih

naravoslovnih znanosti. Stragon je narisal zemljevid takrat. rim. cesarstva. **7. zgodovina**: najbolj poznan *Tit Livij*, ki je napisal knjigo Zgodovina Rima od ustanovitve do Avgustusa. *Cezar* (Vojne z Galci in Kelti>komentarji). *Tacit* (Anali) govori o Avgustovem obdobju. Napisal tudi knjigo Germanija (življenjepis ljudstev za mejo) Najpomembnejši zgodovinar je Jožef Flavij. *Plutarh* (Življenje velikih Rimljanov, Življenje velikih Grkov).

epikurejstvo: *Tit Lukrecij Carrs*>nadaljeval atomistični nauk Demokrita. filozof: *Mark Avrelij*; gledališče: *Plavt*, *Terenc*.

Rimsko pravo je največja zasluga Rimljanov za kulturno dediščino Evrope. Izhaja iz naravnega prava (že v rod-plemenski skup.), ki višek doseže v rim. patriarhalni družini

(familia). Prvo zapisano rim.pravo je zapisano na 12 bakrenih plošč (ok.l.450prkr postavljen na Forumu Romanumu). Zakoni so določali civilno pravo-zasebna in kazenska določila v odnosu med **patriciji** in **plebejci**. To pravo je podlaga za zakonik(Lex) Teodozija Velikega>ta je postal osnova za znameniti Justinjanov zakonik(Codex)>ta je osnova za vse druge germanske zakonike na področju ZRC. Rim.oblast je pustila posledice tudi v naših krajih.Zasledimo ostanke gradenj,cest,obzidij,grobnic,kanalizacij Velik del ilirskega prebivalstva se je romaniziralo in sprejelo rim.sist.življ., ki s eje posebej kazal v sprejemu rim.tehnik in tehnologije.Poleg tega so v naših krajih izkoriščali naravna bogastva.Na rim.čas nas spominjajo imena rek,krajev...

Srednji vek-fevdalizem:obdobje od l.476 do l.1492.to je evropocentristična časovna razporeditev,kajti fevd.sist.se je razvijal tudi na drugih področjih celine v posebnih specifičnih oblikah.V Evropi razlikujemo frankovski, bizantinski in sredozemski tip.
Frankovski:značilen je fevd(posest),ki se daje fevd.gospodu za opravljanje vojaške službe in za priznanje pokornosti. Fevd se lahko podeli naprej,s tem pa se razvije sist. odvisnosti nižjih in višjih fevdalcev oz. seniorjev ali vazalov. To je razvidno iz fevdalne piramide.
Bizantinski:značilna je pronia(zemlja, ki se podeljuje s strani države le za opravljanje vojaške službe in se ne more prenašati dalje brez privolitve vladarja). **Sredozemski:**značilen je rimski kolonat,ki sloni na zakupnih razmerjih. V svetovni zgod. se razvija tudi arabski tip fevd. kot mešanica sužnjelastništva in fevdalizma. Prav tako je bil azijski tip,ki ima korenine v kitajski in indijski družbi.Manj pa je znano, kako se je razvijal svet J od Sahare in v predkolumb.Ameriki.Nastanek fevd.povezujemo s preseljevanjem Germanov in Slovanov. Sprožila so jih nomadska ljudstva. Prvi Germani so bili Huni, Slovani pa Obri ali Avari. Germani so se naseljevali na območje ZRCja,Slovani pa so v 6.in7.st. naselili V Evropo (Rusija) in Balkan (še sklop VRCja). Največji del Rcja so naselili Franki. To je ozemlje Galije(Francije).Že zelo zgodaj so se prilagodili stari rim.ureditvi. Tako so postali nov tip države (značilna prepletenost rim. in germ. razvoja). Začetki Frankovske drž.segajo v čas 1.vladarja Klodvika iz družine Merovingov.Uspelo mu je združiti elemente bivše rim.upravne,sodne in davčne oblasti z elementi germ.rod-plem.značaja. Ta proces je posebej viden v nastajanju novega jezika(mešanica lat.in germ.) in sprejetju latinice,ki se je spreminjala in doživela višek v karolinški minuskuli. Kasneje se je pisava skrivenčila,v 12.st.dobiva geometrijske oblike>nastanek Gotice. Zaradi podeljevanja zemlje v fevd so njegovi nasledniki kmalu izgubili vladarsko vlogo,ki so jo postopoma pridobivali upravljalci posesti-majordomi,med katerimi je najbolj znan Karel Martel,ki je l.732 v bitki pri Poitiersu premagal Arabce. Ta zmaga pomeni zaustavitev prodora Arabcev v Evropo. Njegov naslednik Pipin Mali se je dal oznaniti za Kralja, toda že njegov sin Charles Magnus (Karel Veliki;732-814) je dokončno postavil temelje velike frankovske države. 25.dec.l.800 se je dal okronati za naslednika rim. cesarjev.Država je dosegla največji obseg l.800,saj je poleg Z Evrope obsegala tudi osrednjo (Nemčija,Švica) in predele Italije do papeške države. Zajemala je tudi predele Panonije,v kateri so izgubili svojo vlogo Obri, in tudi ozemlje predalpskih Slovanov. Za njegov čas se dokončno formira Frankovski fevdalni sistem. Po njegovi smrti je država začela prehajati v politično krizo in l.843 je prišlo do znamenite Verdunske pogodbe, s katero je Ludvik Pobožni razdelil državo med tri sinove. Z del je dobil Karel Plešasti, V del je dobil Ludvik Nemški, osrednjega pa Lothar.

Iz rimskih latifundistov in cerkvenih dostojanstvenikov (rodovno plemstvo, plemenski poglavarji, vojaške starešine, visoki uradniki) se razvije fevdalno plemstvo (posvetno: baroni, vojvode, grofi); cerkveno: škofje, opati). Iz rimskih in germanskih sužnjev in kmetov se razvijejo fevdalni podložniki (hlapci, dekletiči, tlačani)

Za razliko od bizantinskega tipa fevdalizma (pronia, ki se podeljuje s strani države za opravljanje voj. dolžnosti) se v frankovskem fevdalizmu fevdi lahko podeljujejo naprej. Tako nastane fevdalna piramida višjih in nižjih fevdalcev. Zemlja se podeljuje naprej, dokler ne pridemo do zadnjega gospoda > **vazala**, ki ne podeli več, ampak se zemlja podeli le kmetu v zakupno razmerje.

V piramidi oblast od spodaj navzgor narašča, lastnina pa pada. Zemlja se je lahko podelila v dedni zakup. Fevdalno gospodarstvo predstavlja zemlja, ki je bila razdeljena na tri dele: **1. dominikalna zemlja** (pridvorno gospodarstvo); **2. kmečka z.** (huba); **3. skupna z.** (srenjska). Ta urejenost izhaja iz načina 3-letnega kolobarjenja: **1. ozimnica**, pšenica, rž; **2. jaro žito** (ječmen, oves, proso, ajda); **3. praha** (neobdelana z., pašnik). Poljedelska tehnika se je preko motike in rala v tem času izboljšala, uveljavi se pluzno poljedelstvo, brane, vile, lopate, grablje itn.

Z organizacijo zemljiških gospodstev in tehnike ter tehnologije obdelave površin se je izoblikovala obveznost pri podložnikih →

Renta: Naturalna: (pridelek, pravda > činž) *mala pravda* (priložnostne dajatve, jajca, perutnina, maslo, sir, vino, rozine; včasih težja od velike, ker so jo dajali ob določenih dnevih); *velika pravda* (določen del od osn. pridelka in živine; odvisna od velikosti hube, št. članov, živine, pridelka); **delovna** (tlaka, tlačani) izmerjena in neizmerjena (brezplačno delo na fevd. zemlji; 10-12 dni oz. 100 ali več dni), tlaka je bila vozna ali nevozna (od zore do mraka). Udeležiti so se je morali vsi za delo sposobni ljudje.; denarna (v Evropi se pojavi od 11. st. dalje) razviti fevd., blagovno, denarno gospodarstvo. // Velik del naturalnih obveznosti kot tudi delavnih dni tlake se je ovrednotilo v obliki denarja.

Desetina: edina stalna dajatev srednjeveškega kmeta, ki je bila namenjena cerkvi.

Posmrtnina (zelo pomembna): po smrti gospodarja je moral naslednik dati najboljšo glavo živine. Odškodnina: vezana na različne dajatve ob mletju žita v grajskih mlinih, stiskalnicah za grozdje, olive in kovaštvu. Pri nas so kmetje za obrambo dežele dajali "turški pfening".

Iz vsega je razvidno, da je zemljiško gospod. predstavljalo celovito gospod.-politično in vojaško urejeno območje. Podeželje je skrbelo za fevdalca in obratno; on naj bi poskrbel za organizacijo dela in vojaško obrambo ozemlja. Takšno gospodarjenje imenujemo samozadostno ali **avtarktično**. Trgovina je obstajala le znotraj posameznih kmečkih naselij in bližnje okolice. Občasno pa je obstajala tudi trgovina na daljše razdalje, ki je bila v rokah potujočih trgovcev (Arabci in Židje).

Mnogi zgodovinarji poimenujejo obdobje zgodnjega fevd. oz. zgodnje obd. sr. veka kot "temačni srednji vek". Ta trditev je v veliki meri nedorečena. Predvsem zaradi nekaterih razhajanj, ki so nastala zaradi pomanjkljivih virov oz. zaradi nerazumevanja svet. zgod. Še vedno je prisoten evropocentrizem in frankovska država, ki se je obnašala kot "blatna" država in z njo tudi njeni kralji z izjemo Krla Velikega, ki je popeljal takratno drž. skupnost v vojaško, politično in kulturno skupnost s prestolnico v Aachnu. Z njim se je uveljavila pismenost (slovarji), jezik (slonel na mešanici germ. in latin. korenov, vendar je dobil končno romansko osnovo). Razvije se miselnost (v nastajajočih cerkvah, v prvih šolah v okviru kraljevskega dvora), pisava (karolinška minuskula), sist. gradbeništva (deloma sloni na antiki, zanj so značilni debeli kamniti zidovi in temačni prostori, ki so še posebej pomembni pri nastajanju cerkva → romanika).